

УДК 94 (477) (092)

DOI: 10.31651/2076-5908-2022-2-39-47

САБІНСЬКИЙ Михайло Едуардович,
аспірант кафедри всесвітньої історії
та спеціальних історичних дисциплін
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6059-4646>
e-mail: mikhailo.sabinskyi@gmail.com

ДІАСПОРНЕ ГРУШЕВСЬКОЗНАВСТВО: ВІД ІДЕЇ ДО ДИСЦИПЛІНАРНОЇ СТРУКТУРИ

Стаття присвячена з'ясуванню особливостей дисциплінарного становлення грушевськознавства як українознавчого напрямку протягом другої половини ХХ ст. Доведено, що Л. Винар розбудував його інституційні підвалини, опрацював тематичну структуру, визначив джерелознавчі пріоритети та обґрунтував концептуально-методологічні засади. В підсумку постала респектабельна академічна галузь з повним арсеналом дисциплінарних складових, що є одним із найбільш динамічних напрямків сучасної історіографії.

Ключові слова: грушевськознавство, Л. Винар, дисциплінарна структура, теоретико-методологічні засади, українська закордонна історіографія.

Постановка проблеми. Широке відзначення українською діаспорою столітнього ювілею М. Грушевського в 1966 р. згенерувало потужний дослідницький імпульс, сфокусований на всебічне осмислення його національного служіння. Протягом наступних років цей імпульс був реалізований у концептуально-методологічному, науково-організаційному і конкретно-історіографічному аспектах. Серед них найбільш вагомим для подальшого урізноманітнення дисциплінарного поля української історіографії виявилася перша складова. Вона передбачала посилену рефлексію над окресленням проблемно-тематичного поля та визначенням концептуальних засад і методологічного інструментарію ініціативи Л. Винара по започаткуванню нової українознавчої галузі грушевськознавства. З огляду на згадану вагомість, нижче ми й зосередимося на концептуально-методологічній складовій діаспорного грушевськознавства, відтворивши головні віхи дисциплінарного становлення цієї українознавчої галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні українській діаспорній грушевськіані присвячена чимала кількість публікацій. В них знайшлося місце й з'ясуванню особливостей дисциплінарного становлення грушевськознавства. Зокрема, стисло цієї проблеми торкалася Алла Атаманенко [1, 503-527]. Доволі багато діаспорній грушевськіані присвітив уваги і Віталій Тельвак [2; 3, 13-41; 4, 5-18; 5]. Втім, у працях цих авторів розвиток нової міждисциплінарної галузі становив лише історіографічне тло для з'ясування конкретних історіографічних сюжетів. Цими обставинами і зумовлено актуальність теми нашого дослідження.

Метою статті є з'ясування особливостей дисциплінарного становлення грушевськознавства як українознавчого напрямку протягом другої половини ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Як уже йшлося, найголовнішим теоретичним здобутком широкого відзначення столітнього ювілею Великого Українця стало усвідомлення потреби дисциплінарного оформлення грушевськознавства як самостійної галузі українознавства. Сам автор цієї ідеї Л. Винар пізніше стверджував, що власне 1966 рік слід вважати початком грушевськознавства як окремої дисципліни зі своєю тематичною структурою, методологією і широким спектром завдань [6, 85]. Відтоді засновник нового історіографічного напрямку зосередився на його організаційній і проблемно-тематичній розбудові, залучаючи дедалі ширше коло однодумців серед українських і зарубіжних колег. Пригадуючи цю свою різнопланову діяльність, Л. Винар писав: «Мені було ясно, що дисципліна грушевськознавство мусить мати відповідну тематичну і організаційну структуру, журнал, в якому могли б друкуватися праці і джерельні матеріали про Грушевського і головно дослідників, зокрема істориків, які б досліджували різні аспекти його творчості і діяльності» [6, 84].

Першочергово Л. Винар зосередився на розбудові інституційних підвалин твореної дисципліни. Такими інституційними основами стали заснований ним в 1963 р. журнал «Український історик» і створене два роки пізніше Українське історичне товариство (1965). Вони й виявилися головними промоторами грушевськознавчого поступу в інтелектуальному просторі закордонного українства, здобуваючи авторитет чоловічих інституцій, що модерують осмислення широкого кола проблематики, пов'язаної зі спадщиною визначного історика. Так, з нагоди відзначення 120-річчя М. Грушевського Л. Винар відзначав: «[...] Народження цієї українознавчої дисципліни безпосередньо в'яжеться з діяльністю Українського Історичного Товариства, яке видає «Українського Історика» і серійне видання «Грушевськіана». Саме це наймолодше українське наукове товариство взяло на себе відповідальність розбудувати цю занедбану ділянку грушевськознавства...» [7, 2].

Особливу значущість у розбудові грушевськознавства мав часопис «Український історик», що поступово перетворювався на знакову для дослідників життя та діяльності автора «Історії України-Руси» друковану трибуну. Про це свідчить постійне кількісне зростання і якісне урізноманітнення грушевськіани у часописі. А числа «Українського історика» за 1966 та 1984 роки були повністю присвячені грушевськознавчій проблематиці, повертаючи довоєнну традицію видання тематичних збірників, відведених осмисленню різноплановості національного служіння М. Грушевського. Принагідно згадаємо, що за почином УІТ пішли інші діаспорні інституції. Так, спеціально присвячений М. Грушевському том «Записок НТШ» в 1978 р. видало Шевченкове товариство. Відзначимо цікаву історіографічну тенденцію – з перетворенням «Українського історика» на трибуну грушевськознавства, значно зменшується кількість грушевськіани в інших діаспорних часописах, адже закордонні інтелектуали дедалі охочіше співпрацювали з медійним дітищем Л. Винара. Оскільки цьому питанню відведена розлога література [8, 226-234], наведемо важливе спостереження самого творця часопису: «Значення «Українського Історика» в розвитку грушевськознавства не можна переоцінити. [...] Але одне можу ствердити і наголосити: без «Українського Історика» і УІТ розвиток систематичного наукового вивчення М. Грушевського, його життя, діяльності і творчості був би немислимий» [6, 87].

Наступним напрямком розбудови грушевськознавства Л. Винар вповні слушно обрав створення видавничої бази для видання праць М. Грушевського і про нього, а також підготовку джерельних і бібліографічних видань. Спочатку такою єдиною видавничою базою був сам «Український історик». Власне на його шпальтах були опубліковані десятки малодоступних в еміграційних умовах джерел – автобіографічних, наукових та публіцистичних творів самого М. Грушевського, епістолярію вченого та його визначних сучасників, мемуарів і малознаних архівних документів. Поряд із цим, було опубліковано чимало малодоступних грушевськознавчих текстів першої третини ХХ ст., що розширювало джерельну базу для історіографічної рецепції.

Від 1972 р. для цих текстів головний редактор запровадив спеціальну постійно діючу журнальну рубрику «Матеріяли до вивчення життя і творчості Михайла Грушевського». Згодом ця складова часопису змінювала назву на «Грушевськіана» (від 1975 р.) та «Грушевськознавство» (від 1989 р.). Найбільш вагомі з громадського погляду грушевськознавчі розвідки з «Українського історика» виходили окремими відбитками для більш оперативного поширення серед зацікавлених читачів. Для прикладу назвемо працю Б. Мартоса «Перші кроки Центральної Ради».

Ще однією важливою складовою дисциплінарного становлення грушевськознавства, в розумінні його засновника, була критико-бібліографічна праця, що полягала в оперативному історіографічному осмисленні біжучої друкованої продукції. На сторінках «Українського історика», як у досліджуваній час, так і в наступні роки, відготовувалися практично всі присвячені Великому Українцю наукові праці. На більші твори монографічного формату неодмінно готувалися розлогі рецензійні огляди полемічного характеру. Особливою світоглядною важливістю були позначені критичні рефлексії стосовно явищ радянської грушевськіани – автори «Українського історика» послідовно виконували важливу місію захисту імені М. Грушевського від шельмувань комуністичних ідеологів.

Втім, з поступом грушевськознавства та зростанням кола дослідників творчості Великого Українця кількість різнопланових текстів зросла настільки, що перевершила видавничі

можливості «Українського історика». Тож постала необхідність віднайдення нових видавничих форматів. Реагуючи на цей виклик, Л. Винар у 1974 р., з нагоди відзначення 40-ліття смерті М. Грушевського, ініціював нове серійне видання УІТ – «Грушевськіана». Пояснюючи читачеві «Українського історика» доцільність своєї видавничої ініціативи, головний редактор часопису відзначив: «На превеликий жаль приходить ствердити, що українські наукові установи й українські вчені занедбали у великій мірі ділянку «Грушевськознавства» і не зуміли підготувати бодай мінімального пляну для систематичного вивчення його життя і творчості. Саме тому Українське Історичне Товариство і «Український Історик» вирішили започаткувати систематичне вивчення діяльності і творчості М. Грушевського» [9, 6].

Головним завданням цієї нової серії «Грушевськіана» було і є видавати рідкісні праці визначного вченого (друковані і недруковані), окремі дослідження, присвячені вивченню його життя і творчості, а також джерельні матеріали до грушевськознавства [10]. У досліджуване двадцятиліття в цій серії було видано автобіографії М. Грушевського з 1906 та 1926 років з текстологічними порівняннями і докладним джерелознавчим аналізом Л. Винара, а також його розвідки, присвячені осмисленню творчості Володимира Антоновича. Відзначимо, що до заснування цієї серії частина грушевськознавчих досліджень з'являлися в іншій видавничій серії УІТ «Історичні студії». У досліджуваний період в ній вийшла розвідка Л. Винара про змагання М. Грушевського за український університет у Львові. Зрештою, низка грушевськознавчих видань була опублікована УІТ поза серіями. Для прикладу згадаємо важливі монографії Л. Винара «Михайло Грушевський і Наукове товариство ім. Шевченка, 1892–1930» та «Найвидатніший історик України Михайло Грушевський (1866 – 1934). У 50-ліття смерті».

Самостійне значення для дисциплінарного поступу нової українознавчої дисципліни Л. Винар цілком виправдано відводив бібліографії грушевськознавства як його допоміжній складовій. Саме заходами діаспорного вченого та за його ініціативи світ побачили численні цінні для дослідників бібліографічні покажчики праць М. Грушевського і про нього не тільки українською, але й західними мовами [11]. Ці бібліографії спочатку друкувалися на сторінках «Українського історика», а згодом після професійного обговорення виходили книжковим форматом. При цьому найбільший клопіт для Л. Винара очікувано мало укладання бібліографії грушевськіани з огляду на популярність постаті Великого Українця серед його сучасників і значну розпорошеність бібліотеками світу видань, насамперед періодичних, на сторінках яких відбувалося осмислення різноплановості національного служіння історика. Втім, на слушну думку засновника нової дисципліни, «навіть ця вибрана бібліографія причиниться до повнішого вивчення діяльності Михайла Грушевського» [12, 291].

Вершиною реалізації бібліографічного напрямку грушевськознавства у досліджуваний період став укладений Л. Винаром англійськомовний покажчик праць М. Грушевського і про нього, що й досі не має рівних за культурою методичного опрацювання і ретельністю виконання [13]. Бажаючи зробити його доступним неукраїнським дослідникам, укладач вирішив друкувати бібліографію в латинській транслітерації з перекладом назв праць у слов'янських мовах англійською. Наукова критика надзвичайно високо оцінила цю нову працю Л. Винара. Так, в рецензії на сторінках «Свободи» йшлося: «Це основне видання бібліографічних джерел до життя і творчості М. Грушевського, найвидатнішого історика України і провідного суспільно-політичного діяча і голови Української Центральної Ради, є необхідне для кожного дослідника української і східноєвропейської історії. Заразом цей бібліографічний довідник є основою грушевськознавства – окремої наукової ділянки, яка займається вивченням життя і діяльності та творчості цього великого українця» [14, 1]. З такою оцінкою вповні солідаризувався і Яків Шумелда у рецензії на сторінках «Українського історика»: «Професор Любомир Р. Винар зробив велике діло. Він дав історикам і бібліографам повну бібліографію про Михайла Грушевського...» [15, 153].

Поряд із бібліографічною працею, Л. Винар належну увагу звернув і на розбудову архівного сегменту грушевськознавства. Він цілком поділяв висловлене О. Оглоблиним переконання про необхідність архівної евристики у колекціях, недоступних для материкових дослідників. Реалізуючи цю настанову, за модерації УІТ було розгорнуто пошук грушевськіани у західних архівах. Так, архіви Відня опрацьовували Л. Винар та Т. Горняткевич; етнічні архівні колекції в Оттаві досліджував Т. Приймак; німецькі архівні фонди вивчав І. Каменецький тощо [8,

228-229]. З часом найбільшою академічною українознавчою документальною колекцією стали архіви УВАН і НТШ у Нью-Йорку, які посилено наповнювали, а згодом і опрацьовували співробітники цих установ В. Міяковський, С. Стецюк, М. Антонович та ін. Зрештою, як уже йшлося, до збільшення документальної бази грушевськознавства безпосередньо долучився і сам творець нової дисципліни, закликаючи сучасників визначного історика, яким вдалося виїхати на Захід, писати спогади про нього. Завдячуючи такій ініціативі, на шпальтах «Українського історика» було надруковано цінні мемуари О. Оглоблина, М. Чубатого, М. Єремівца, В. Ленцика, К. Паньківського та ін.

Наприкінці досліджуваного нами періоду Л. Винар висунув ще одну інституційну ініціативу грушевськознавчого плану. У 1988 р. при УІТ за співпраці Наукової ради Світового Конгресу Вільних Українців (СКВУ) постала комісія, покликана займатися вивченням життя і творчості М. Грушевського, а також планами видання його творчої спадщини. Членами Комісії стали: Марко Антонович (Монреаль), Сергій Білокінь (Київ), Любомир Винар (голова, Кент), Ігор Каменецький (Монт Плезант), Юрій Книш (Вінніпег), Френк Сисин (Едмонтон), Томас Приймак (Торонто), Орест Субтельний (Торонто) і Дмитро Штогрин (Урбана-Шампейн). Перше засідання комісії відбулося під час українознавчої наукової конференції в Іллінойському університеті в 1990 р., коли було організовано окрему сесію, присвячену розглядові тогочасного стану дослідження спадщини М. Грушевського в Україні і на Заході з доповідями М. Антоновича, С. Білоконя і Л. Винара.

Ще одним напрямком інституційного утвердження грушевськознавства Л. Винар обрав організацію своєрідних майданчиків для налагодження міждисциплінарного діалогу дослідників спадщини М. Грушевського. Такими майданчиками стали численні україно-, англо- та німецькомовні наукові конференції, присвячені М. Грушевському та його добі в США, Канаді та країнах Західної Європи. До всіх цих форумів організаційно у тій чи іншій мірі, найчастіше як організатор, був залучений Л. Винар та створене, а згодом і очолене ним УІТ. При цьому найбільш масштабним за розмахом був конференційний рух у 1984 р., коли українська закордонна громадськість масово вшановувала півстоліття смерті визначного вченого [16].

Широке вшанування пам'яті М. Грушевського в 1984 р. дало почин важливій інституційній ініціативі. Йдеться про ідею голови УІТ заснувати Видавничий Фонд ім. М. Грушевського. За задумом ініціатора, цей Фонд був призначений для видання наукових і публіцистичних праць визначного вченого, а також присвячених його життю, діяльності і творчості досліджень. У своєму заклику Л. Винар писав: «Звертаємося до громадянства і українських установ допомогти розбудувати цей Фонд і уможливити УІТ зреалізувати заплановані видання для тривалого відзначення діяльності і творчості Великого Українця, який все своє життя віддав для служби рідному народові» [17].

Незважаючи на активність діаспорної громадськості у вшануванні півстоліття смерті М. Грушевського, значна її частина, що сповідувала націоналістичні ідеї, вважала за можливе проігнорувати цю знаменну для українства подію. Про це писав Л. Винар, із сумом відзначаючи порівняно скромне коло інституцій, заангажованих у відзначення Року М. Грушевського. Звертаючись до своїх ідейних опонентів з націоналістичного табору, історіограф укотре пояснював стереотипність усталеного Д. Донцовим нищівного погляду на громадсько-політичну спадщину автора «Історії України-Руси». Л. Винар твердив: «Отже, немає підстави, щоб прихильники УГВР і ОУН (р) промовчували або переочували в 1984 році державно-творчу діяльність М. Грушевського, цього правдивого батька української демократичної республіки» [18, 4]. Цей виступ засновника грушевськознавства показав все ще чималу впливовість ідейних упереджень, сформованих у добу Визвольних змагань, що актуалізувало розгорнуту ним у західному світі науково-популярну працю.

Згадані динамічні успіхи на полі організаційного становлення грушевськознавства з часом набули важливих якісних змін, призвівши до першої спроби теоретичного обґрунтування його дисциплінарної структури. Очікувано, що автором цієї спроби був сам ініціатор Л. Винар, а поштовхом до такої поглибленої історіографічної рефлексії стало згадуване широке відзначення 50-ліття з дня смерті М. Грушевського у 1984 р. Зі значної часової перспективи пригадуючи обставини створення цього знакового для становлення нової дисципліни тексту, історіограф писав: «У 1984 році появилася новий збірник «У

п'ятдесятиліття смерті М. Грушевського» [...]. У цьому збірнику я видрукував працю про грушевськознавство з провізоричною структурою цієї дисципліни і відповідною її періодизацією. У тому часі грушевськознавство вже стало незалежною ділянкою дослідів. Цей період «дозрівання», як бачимо, тривав понад 21 рік» [6, 89-90].

З огляду на виняткову важливість статті Л. Винара «Думки з приводу п'ятдесятих роковин смерті Михайла Грушевського. Вступ до грушевськознавства» для концептуалізації присвяченого видатному вченому історіографічного напрямку, докладніше зосередимося на її ключових тезах. На початку свого тексту, автор утверджує місце автора «Історії України-Руси» у національному Пантеоні обабіч Т. Шевченка та І. Франка. Узасаднюючи таке позиціонування М. Грушевського у національних «святцях», Л. Винар найбільш містко у той час відтворив унікальність його національного служіння. За влучним спостереженням історіографа, М. Грушевський становить епоху українського національно-державного відродження, яка охоплює усі головні ділянки українського життя і його динамічну боротьбу за самобутність української нації і її культури. А наукова і публіцистична творчість вченого поставила твердий фундамент під наукове українознавство і розвиток української національної історіографії [19, 7].

Далі Л. Винар безпосередньо звертається до проблематики генези, структури і тогочасного стану грушевськознавства. Відправним пунктом для становлення нової українознавчої галузі він називає 1963 р., коли на сторінках «Українського історика» з'явилася концептуальна стаття О. Оглоблина, в якій було вказано на моральну несправедливість й історіографічну некоректність занедбання студій над багатоплановою спадщиною М. Грушевського. Відтоді, пригадує Л. Винар, він поступово нарощував темпи власного зацікавлення постаттю Великого Українця, залучаючи до цього дедалі більше колег, які налагодили співпрацю з «Українським істориком», що в короткому часі перетворився на правдиву медійну трибуну нового напрямку. Таким чином було дано потужний інтелектуальний імпульс становленню нової дисципліни, яке тривало два десятиліття. В підсумку постав новий міждисциплінарний українознавчий напрямок, що його наукознавчу специфіку Л. Винар змалював наступним чином: «Грушевськознавство це окрема наукова ділянка українознавства, яка займається систематичним вивченням життя, діяльності і творчості Михайла Грушевського. Ця дисципліна, у порівнянні до Шевченкознавства і Франкознавства, народилася доволі пізно і її генеза пов'язана безпосередньо із появою «Українського Історика» і науковою діяльністю Українського Історичного Товариства» [19, 8].

Далі Л. Винар переходить до змалювання дисциплінарної структури грушевськознавства. Відповідно до його розуміння, ця нова ділянка наукового дослідження охоплює три основні частини: 1) джерела і бібліографічні дослідження, 2) досліди життя і діяльності М. Грушевського і 3) дослідження його творчості (наукові, публіцистичні і белетристичні праці). «Ці три ділянки, – твердить історіограф, – творять основу Грушевськознавства і віддзеркалюють окремі етапи його життя, діяльності і творчості» [19, 10]. Відзначимо, що ця перша спроба окреслення дисциплінарної структури грушевськознавства згодом зазнавала неодноразового переосмислення з боку його творця.

Наступною теоретичною проблемою для Л. Винара є зважене визначення головних періодів життя М. Грушевського. Вчений узасаднює виокремлення восьми головних окресів біографії Великого Українця: I. Ранній період: дитинство і юнацький вік М. Грушевського (1866-1886); II. Перший Київський період: університетські роки (1886-1894); III. Львівський період життя М. Грушевського (1894-1914); IV. Перше заслання М. Грушевського (1914-1917); V. Другий Київський період: М. Грушевський і державне будівництво України (1917-1918); VI. Еміграційний період життя М. Грушевського (1919-1924); VII. Третій Київський період: повернення і діяльність М. Грушевського в Україні (1924-1931); VIII. Друге заслання і смерть М. Грушевського (1931-1934). Наведена періодизація, зазначає Л. Винар, має свої окремі цикли і «субперіоди», пов'язані з діяльністю вченого в Галичині, Наддніпрянщині, Росії і в різних країнах Західної Європи. Відзначимо, що запропонована історіографом періодизація з незначними корективами є загальноприйнятою для дослідників і по сьогодні.

Ще однією теоретичною проблемою, що її в своїй статті актуалізував і розв'язав Л. Винар, було визначення проблемно-тематичного поля грушевськознавства. На його аргументований погляд, воно складається з трьох головних пов'язаних між собою сегментів:

наукового, суспільно-політичного та культурно-освітнього. До першого вчений відніс організацію М. Грушевським наукової праці в НТШ, УНТ, УСІ, ВУАН; його професорську працю у Києві та Львові; редагування ним наукових праць; наукові дослідження та зв'язки з неукраїнськими науковими установами. Суспільно-політичний сегмент грушевськознавства, вказує Л. Винар, передбачає вивчення діяльності вченого в таких інституціях, як Київська Громада, Націонал-демократична партія, Українська демократична партія, Державні Думи, Товариство українських поступовців, Центральна Рада, Українська партія соціалістів-революціонерів, а також з'ясування зв'язків з українськими і неукраїнськими політичними організаціями, політичні і суспільні публікації, участь в суспільних установах. Зрештою, культурно-освітній сегмент орієнтує дослідника на з'ясування внеску М. Грушевського у розбудові шкільництва, його участь у роботі Учительської громади і Шкільного союзу, заснування ним видавництва і редагування часописів, розбудову національної культури, працю в освітніх установах, а також на осмислення культурно-освітньої публіцистики. Відзначимо, що ця проблемно-тематична структура грушевськознавства з певними доповненнями актуальна й по сьогодні.

Окремо Л. Винар звернув увагу на рецептивну складову нової міждисциплінарної галузі. На його переконання, грушевськознавство «також займається дослідженням праць, присвячених життю і творчості М. Грушевського, і в тому відношенні бібліографія праць, присвячених Михайлові Сергійовичу є вихідною точкою цього аспекту дослідження» [19, 14]. Всі щойно згадані складові частини академічної дисципліни, підсумовує історіограф, мають внутрішнє пов'язання і становлять основу грушевськознавства.

Насамкінець Л. Винар торкнувся деяких питань джерелознавства і методології молодій дисципліни. Вчений слушно звернув увагу на ту обставину, що наукове дослідження діяльності М. Грушевського безпосередньо пов'язане із аналізом історичних джерел і методологією наукового дослідження. Стосовно першого аспекту дослідник вказав на об'єктивні обмеження грушевськознавців у вільному світі, вказуючи на неможливість опрацювання підрадянських архівних колекцій. Разом із тим, він наголосив на перспективності занурення в американські й західноєвропейські сховища, що містять поклади незваної україніки.

В аспекті ж методології наукового пошуку Л. Винар укотре звернув увагу на поважні недоліки частини тогочасної грушевськiани, що нерідко створювалася без урахування вимог принципів історизму та об'єктивності, а також часто грішила браком контекстуального і компаративного підходів. Все це призводило до появи численних стереотипів та політизації історіографічного дискурсу, що шкодили зваженому підходу до осмислення феномену Грушевського-інтелектуала. Для прикладу вчений наводить дописи радянських суспільствознавців. «Аналітичні і синтетичні історичні праці повинні базуватися на перевірених історичних джерелах так, як цього вимагає методологія історичного дослідження», – резюмує Л. Винар. – І в цьому контексті «забронзування» або «оболочування» історичних явищ і особистостей виходять поза межі наукового дослідження» [19, 17-18].

На завершення свого концептуального викладу Л. Винар поділився з читачем власним баченням завдань українських закордонних інтелектуалів в контексті відзначення півстоліття смерті М. Грушевського. На його переконання, такими ключовими викликами для adeptів нової дисципліни є пошук і видання архівної та малозваної друкованої грушевськiани як на сторінках «Українського історика», так і в призначених для цього спеціальних тематичних серіях УІТ. При цьому особливу значущість для історіографа мають переклади праць М. Грушевського світовими мовами, що мало б залучити до історіографічного діалогу колег з інших національних шкіл і сприяло би важливому вписуванню спадщини вченого у ширші інтелектуальні контексти. «Ми віримо, – завершує свої роздуми Л. Винар, – що наші думки про Грушевськознавство, проведений проект видання наукових збірників, заплановані окремі монографічні дослідження життя і творчості Михайла Грушевського, запроєктовані збірники з біографічними і бібліографічними джерелами про М. Грушевського – все це спричиниться до тривалого відзначення пам'яті Михайла Грушевського, нашого найвидатнішого історика, і одного із найвидатніших творців національного і державного відродження історії» [19, 20]. Відзначимо, що щойно проаналізований концептуальний виступ Л. Винара мав чималий мобілізуючий ефект для дослідників творчості Великого

Українця, доказом чого став правдивий грушевськознавчий бум наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Висновки. Як свідчить здійснений аналіз, наукове грушевськознавство від моменту свого постановня в 1966 р. протягом наступного двадцятиліття динамічно пройшло шлях від артикуляції ідеї потреби його заснування до респектабельної академічної галузі з повним арсеналом дисциплінарних складових. Цей порівняно нетривалий процес дисциплінарного становлення символічно завершився в рік відзначення півстоліття смерті визначного діяча, що засвідчив концептуальний текст засновника нового напрямку. Як уже йшлося, в ньому було запропоновано тематичну структуру та концептуально-методологічні засади грушевськознавства, а також визначено першочергові завдання для адептів нового напрямку. Прикметно, що як теоретичні пропозиції, так і більшість солідних історіографічних опрацювань того часу належали одному досліднику – Л. Винару. Саме завдяки його розумінню потреби міждисциплінарної кооперації для належного осмислення феноменальності національного служіння М. Грушевського та небуденним організаційним талантам надихати однодумців і творити дослідницькі мережі, грушевськознавство отримало академічну легітимність в дисциплінарному просторі українознавства. Про своєчасність дисциплінарної ініціативи Л. Винара, як і ґрунтовність його теоретичних пропозицій свідчить значне зацікавлення грушевськознавчою проблематикою в академічному середовищі останніх десятиліть.

Список використаної літератури

1. Атаманенко А. Українське історичне товариство: ідеї, постаті, діяльність. Острого: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2010. 672 с.
2. Тельвак В. Вивчення історико-теоретичної спадщини Михайла Грушевського в історіографії української діаспори (1939-1990 рр.). *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2000. Вип. 35-36. С. 354-366.
3. Тельвак В. Теоретико-методологічні підстави історичних поглядів Михайла Грушевського (кінець ХІХ-початок ХХ століття). Дрогобич: «Вимір», 2002. 236 с.
4. Тельвак В. Творча спадщина Михайла Грушевського в оцінках сучасників (кінець ХІХ – 30-ті роки ХХ століття). Київ–Дрогобич: «Вимір», 2008. 494 с.
5. Тельвак В., Сабінський М. «Бої за Грушевського»: доба Української революції в дискусіях діаспорних інтелектуалів повоєнного двадцятиліття. *Eminak*. 2022. 1 (37). С. 100-109.
6. Винар Л. Грушевськознавство: Генеза й історичний розвиток. К.: УІТ, 1998. 215 с.
7. Винар Л. У 120-річчя народження М. Грушевського. *Свобода*. 1986. № 229. С. 2.
8. Сакада Л. «Український історик»: генеза, тематика, постаті. Нью-Йорк; Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2003. 328 с.
9. Винар Л. Михайло Грушевський (1866-1934-1974). *Український історик*. 1974. Ч. 4. С. 5-7.
10. Нова видавничка серія «Грушевськіана». *Свобода*. 1974. № 208. С. 3.
11. Wynar L. Mykhailo Hrushevs'kyj: Biobibliographische Quelle, 1866-1934. Munchen: Ukrainische Freie Universitat, 1984. 68 s.
12. Винар Л. Бібліографія праць про Михайла Грушевського. *Український історик*. 1984. № 1–4. С. 291–319.
13. Hrushevs'kyj Mykhailo. 1866–1934 : bibliographic Sources / ed. by Lubomyr R. Wynar. New York ; Munich ; Toronto, 1985. 203 p.
14. Появилось видання УІТ про М. Грушевського. *Свобода*. 1985. № 94. С. 1.
15. Шумелда Я. Рец. на: Lubomyr R. Wynar, Mykhailo Hrushevs'kyi, 1866-1934. Bibliographic Sources. New York-Toronto: Ukrainian Historical Association, 1985, p. 203. *Український історик*. 1986. Ч. 3-4. С. 151-153.
16. Конференції, присвячені М. Грушевському. *Свобода*. 1984. № 224. С. 3.
17. Видавничий фонд ім. Михайла Грушевського. Звернення до українського громадянства і установ. *Свобода*. 1984. № 224. С. 4.
18. Винар Л. На пошану академіка Михайла Грушевського у п'ятдесяті роковини смерті (1934 – 1984). *Свобода*. 1984. № 77. С. 4.
19. Винар Л. Думки з приводу п'ятдесятих роковин смерті Михайла Грушевського. Вступ до грушевськознавства. *Український історик*. 1984. № 1–4. С. 7-20.

References

1. Atamanenko, A. (2010). *Ukrainian Historical Association: ideas, individuals, activities (1965-1991)*. Ostroh. (in Ukr.)
2. Telvak, V. (2000). Study of the historical and theoretical heritage of Mykhailo Hrushevsky in the historiography of the Ukrainian diaspora (1939-1990). *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya istorychna [Visnyk of the Lviv University. Historical Series]*, 35-36, 354-366. (in Ukr.)
3. Telvak, V. (2002). *Theoretical and methodological bases of historical views of Mykhailo Hrushevsky (end of the XIX-beginning of the XX century)*. Drohobych. (in Ukr.)
4. Telvak, V. (2008). *Mykhailo Hrushevsky's creative heritage in the estimations of contemporaries (end of the XIX - 30s of the XX century)*. Kyiv–Drohobych. (in Ukr.)
5. Telvak, V., Sabinskyi M. (2022). «A Fight for Hrushevsky»: the era of the Ukrainian revolution in the discussions of diaspora intellectuals of the postwar years of XX century. *Eminak*, 1 (37), 100-109. (in Ukr.)
6. Vynar, L. (1998). *Hrushevsky studies: genesis and historical development*. Kyiv. (in Ukr.)
7. Vynar, L. (1986). On the 120th anniversary of the birth of M. Hrushevskiyi. *Svoboda [Freedom]*, 229, 2. (in Ukr.)
8. Sakada L. (2003). “Ukrainian Historian”: *genesis, themes, figures*. Niu-York; Kyiv. (in Ukr.)
9. Vynar, L. (1974). Mykhailo Hrushevsky (1866-1934-1974). *Ukrainian Historian*, 4, 5-7. (in Ukr.)
10. (1974). New publishing series “Hrushevskiana”. *Svoboda [Freedom]*, 208, 3. (in Ukr.)
11. Wynar, L. (1984). Mykhailo Hrushevskiy: Biobibliographische Quelle, 1866-1934. Munchen. (in Ger.)
12. Vynar, L. Бібліографія праць про Михайла Грушевського. *Ukrainian Historian*. 1984. № 1–4. С. 291–319. (in Ukr.)
13. Hrushevskiy Mykhailo. 1866–1934 : bibliographic Sources / ed. by Lubomyr R. Wynar. New York ; Munich ; Toronto, 1985. 203 p. (in Eng.)
14. (1985). The publication of UIT about M. Hrushevsky appeared. *Svoboda [Freedom]*, 94, 1. (in Ukr.)
15. Shumelda Y. (1986). Review: Lubomyr R. Wynar, Mykhailo Hrushevskiy, 1866-1934. Bibliographic Sources. New York-Toronto: Ukrainian Historical Association, 1985, p. 203. *Ukrainian Historian*, 3-4, 151-153. (in Ukr.)
16. (1984). Conferences dedicated to M. Hrushevskiyi. *Svoboda [Freedom]*, 224, 3. (in Ukr.)
17. (1984). Publishing fund named after Mykhailo Hrushevskiyi. Appeal to Ukrainian citizenship and institutions. *Svoboda [Freedom]*, 224, 4. (in Ukr.)
18. Vynar, L. (1984). In honor of Academician Mykhailo Hrushevskiyi on the fiftieth anniversary of his death (1934 – 1984). *Svoboda [Freedom]*, 77, 4. (in Ukr.)
19. Vynar, L. (1984). Thoughts on the fiftieth anniversary of Mykhailo Hrushevskiyi's death. Introduction to pear studies. *Ukrainian Historian*, 1–4, 7-20. (in Ukr.)

SABINSKYI Mykhailo, Postgraduate Student, Department of World History and Special Historical Disciplines, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University,
e-mail: mikhailo.sabinskyi@gmail.com

DIASPORIC HRUSHEVSKY STUDIES: FROM AN IDEA TO A DISCIPLINARY STRUCTURE

Abstract. Introduction. *The widespread celebration of the centenary of M. Hrushevsky by the Ukrainian diaspora in 1966 generated a powerful research impulse focused on a comprehensive understanding of his national service. During the following years, this impulse was realized in conceptual-methodological, scientific-organizational and concrete-historiographical aspects. Among them, the first component turned out to be the most significant for the further diversification of the disciplinary field of Ukrainian historiography. It provided for increased reflection on the delineation of the problem-thematic field and the definition of the conceptual foundations and methodological tools of L. Vynar's initiative to start a new Ukrainian studies field of Hrushevsky studies. In view of the mentioned importance, the urgent task is the reconstruction of the main milestones of the disciplinary formation of this historiographic direction.*

The article aims to clarify the peculiarities of the disciplinary formation of Hrushevsky studies as a direction of Ukrainian studies during the second half of the 20th century.

Results. *From the moment of its establishment in 1966, Hrushevsky studies have dynamically passed the path from the articulation of the idea of the need for its establishment to a respectable academic field with a full arsenal of disciplinary components. This relatively short process of*

disciplinary formation symbolically ended in the year marking the half-century of Hrushevsky's death, as evidenced by the conceptual text of the founder of the new direction. In it, the thematic structure and conceptual and methodological foundations of Hrushevsky studies were proposed, as well as the priority tasks for the followers of the new direction were defined. It is noteworthy that both the theoretical proposals and most of the solid historiographic studies of that time belonged to one researcher – L. Vynar. Thanks to his understanding of the need for interdisciplinary cooperation for a proper understanding of the phenomenal national service of M. Hrushevsky and his organizational talent to create research networks, Hrushevsky studies gained academic legitimacy in the disciplinary space of Ukrainian studies.

Originality. *The article for the first time elucidates the disciplinary formation of Hrushevsky studies as a direction of Ukrainian studies.*

Conclusion. *The disciplinary initiative of L. Vynar on the establishment of scientific Hrushevsky studies summarized the long process of historiographical understanding of the national phenomenon of the author of «History of Ukraine-Rus». His thorough theoretical proposals turned out to be timely, which is evidenced by the significant interest in Hrushevsky studies in the academic environment of recent decades.*

Keywords: *Hrushevsky studies, L. Vynar, disciplinary structure, theoretical and methodological principles, Ukrainian foreign historiography.*

Одержано редакцією 25.10.2022
Прийнято до публікації 12.12.2022